

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน อำเภออมลาคาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุมเนื้อหาในประเด็นดังต่อไปนี้คือ

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
2. แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชน
3. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน
4. ข้อมูลพื้นฐานของอำเภออมลาคาไสย
5. การสนทนากลุ่ม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

บุญเพรง บ้านบางพูน (2527 : 91) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1) มองในแง่คัดค้านงานพัฒนาที่ยังทำก็ยังไม่สร้างตัวกลไกการพัฒนาของชนชั้นกลางเอง โดยชาวบ้านไม่มีส่วนร่วม คือ ทำโครงการเพื่อสนองความต้องการของพวกเขาทำงานพัฒนาเอง ยังทำสถาบันการพัฒนายิ่งเติบโต

2) มองในแง่ที่เป็นแนวคิด หรืออุดมการณ์ใหม่ในการพัฒนา อันเนื่องมาจากงานพัฒนาที่ทำกันอยู่ยังมีปัญหา ปัญหาที่ว่า คือ ใช้วิธีการแบบสั่งการจากข้างบนลงสู่ข้างล่าง ซึ่งแบบนี้ให้ผลทางลบมากกว่า

3) มองในแง่กระบวนการในการวิเคราะห์ และเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งระบบ คือ มองว่าในสังคมที่มีผู้มีอำนาจกับไร้อำนาจนี้ การมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นไม่ได้เพราะการมีส่วนร่วมที่สำคัญที่สุดคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการในการร่วมกันตั้งแต่การวิเคราะห์ตีความ กระทั่งกำหนดทิศทางของสังคม

ความต้องการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนามีมาแต่โบราณ ตั้งแต่มนุษย์อยู่ร่วมกันหรือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับที่มีการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ จะแตกต่างกันก็เฉพาะรูปแบบและวิธีการเท่านั้น การเข้าร่วมพัฒนาอาจทำโดยสมัครใจ โดยการบังคับ โดยความจำเป็น หรืออาจเกิดจากการชักนำของผู้นำชุมชน ข้าราชการผู้มีอำนาจหน้าที่ แม้กระทั่งรัฐบาลหรือองค์กรเอกชน อาจกระทำในกรอบนโยบายที่กำหนดหรือทำตามความจำเป็นที่ผู้ร่วมในชุมชนต้องช่วยกันเพื่อความอยู่รอดและเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 แนวคิดนี้มาจากการวางนโยบายแนวใหม่ ซึ่งเน้นที่การพัฒนาคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจดังเช่น แผนพัฒนาฉบับที่ 1-4 ด้วยเหตุนี้จึงได้มีความพยายามเปลี่ยนแปลงการพัฒนาจากบนลงล่าง (Top-down) มาเป็นล่างขึ้นบน (Bottom-up) โดยใช้ประชาชนเป็นผู้มีส่วนกำหนดในเป้าหมายสุดท้ายในกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาในการตัดสินใจรวมถึงการประเมินผล

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าในปัจจุบันทุก ๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในการดำเนินงานพัฒนาประเทศ เช่นกรมการพัฒนาชุมชน หรือหน่วยงานพัฒนาเอกชนภายในประเทศก็ให้ความสำคัญต่อแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมากแต่ดูเหมือนว่าความเข้าใจเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ยังขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนี้ถึงแม้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ในฐานะที่เป็นหลักการและวิธีการพัฒนาแต่ในทางปฏิบัติยังมีปัญหา

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่าสาเหตุที่หน่วยงานการพัฒนาของรัฐไม่ประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา เนื่องจาก หน่วยงานรัฐยังมีการทำงานแบบสั่งการจากข้างบนลงสู่ข้างล่าง โครงการต่างๆ ถูกกำหนดลงมาให้ประชาชนเป็นคนปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ที่ทางรัฐได้กำหนดไว้

ฉะนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในเรื่องความหมาย ความสำคัญ จุดมุ่งหมาย รูปแบบ และขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนดังนี้

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531 : 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยทั่วไปว่าหมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกชั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ รับผิดชอบ การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องการมากที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นกว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการแท้จริงและมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับผลประโยชน์เสมอหน้ากัน

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2529 : 6) ได้สรุป ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่รัฐทำการส่งเสริมชักนำสนับสนุน และสร้างโอกาสให้ ประชาชน และชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานในเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายในการพัฒนาที่กำหนดไว้คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไข และลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผน นโยบายหรือแผนงานหรือ โครงการหรือกิจกรรมเพื่อขจัดและแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่จำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

1.2 ความสำคัญจุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วม

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 25) กล่าวถึง สาระสำคัญของการมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจปฏิบัติ และการเข้าร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อมาถึง ตัวประชาชนเอง การที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเพื่อ แก้ไขปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น ได้ นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลง จะต้องยอมรับในปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ทุกคน ต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นพร้อมที่จะ อุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่า มนุษย์ นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและการพัฒนาที่ถูกต้อง

1.3 รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

อลิน รพีรัตน์ (2527 : 320) ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการให้ประชาชน เป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ที่ทำทุกอย่างซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอกแล้วให้ ประชาชนเข้ามามี ส่วนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หากแต่ทุกอย่างจะต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่จะคิดค้น ซึ่งสอดคล้อง กับสิทธิชัย (2535) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจะต้องไม่หมายความว่าเพียงการดึงประชาชน เข้ามาร่วม โครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนด “รูปแบบเป้าหมายของงาน” และ “ กำหนดให้มีการเข้า ร่วมงาน ” ดังที่ผ่านมา แต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีสำนึกรับผิดชอบและมีบทบาทอย่าง เต็มที่ ตั้งแต่คิดค้นปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแลกำกับ ตลอดจนการประเมินผล ติดตาม งาน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงต้องหมายถึง การมอบอธิปไตยขั้นพื้นฐานคืนสู่ ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรของประชาชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของ ตนเองเป็นสำคัญ

ทองศักดิ์ คุ้มไช้หน้า (2540 : 94) สรุปไว้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการ พัฒนานั้น หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกระบวนการของความสัมพันธ์ระหว่าง ประชาชน หรือกลุ่มประชาชนหน่วยงานรัฐบาลหรือสถาบันทางสังคม โดยประชาชนมีการ แสดงออกในการจัดการหรือการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประ โยชน์ต่อการดำรงชีพ ตามความ จำเป็นของ ประชาชนและสถาบันสังคมนั้น นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังมีความ สำคัญ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอันชอบธรรมของทุกคนที่เราเคารพให้การยอมรับและยกย่อง โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกเกี่ยวกับการปรับปรุงวิถีชีวิตของเขา

2. งานพัฒนาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นจำนวนมาก จำเป็นจะต้องให้คนหมู่มากเหล่านี้ได้มีสิทธิมีเสียงในการแสดงออก

3. กลยุทธ์ทั้งหลายในการพัฒนาที่ผ่านมา ยังไม่สามารถส่งผลถึงกลุ่ม ประชาชนผู้ด้อยโอกาสและยากจน และในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลให้กลุ่มคนผู้ได้เปรียบมีโอกาสมากขึ้นจึงจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ในการพัฒนาใหม่โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น

4. ประสบการณ์ที่ผ่านมา ได้พบว่ามีโครงการจำนวนไม่น้อยที่ประสบความสำเร็จโดยอาศัยวิธีให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในรูปของการรวมกลุ่ม และจัดตั้งองค์กรประชาชนในขณะเดียวกันก็มีตัวอย่างของ โครงการที่ล้มเหลวเป็นจำนวนมากอันเนื่องจากไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม

5. การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นเรื่องของการปฏิบัติการเป็นกลุ่ม หรือของกลุ่มอันเป็นผลมาจากความรู้สึกผูกพันของสมาชิกแต่ละคน ที่เข้ามาร่วมเพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของเขาและในขณะเดียวกันก็ได้ประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วย

6. การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นตัวชี้วัดของการพัฒนาชุมชนยิ่งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใดยิ่งแสดงว่าประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้น

7. ประชาชนย่อมรู้ดีว่า ตนเองกำลังทำอะไรมีปัญหาอะไรและอยากแก้ปัญหาอย่างไร ถ้าให้โอกาสแก่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาช่วยทำให้โครงการต่าง ๆ สนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้ดีกว่า

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา พอสรุปได้ว่าในการพัฒนาชนบทนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยที่สำคัญ ในกระบวนการพัฒนาซึ่งจะต้องมีการพัฒนาและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ในการดำเนินงาน โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนซึ่งเป็น โครงการที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการในการดำเนินงาน มีคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำ หมู่บ้านเป็นผู้มีบทบาทในการบริหารโครงการฯ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ครัวเรือนเป้าหมายยื่นเงินไปประกอบอาชีพ โดยเสนอโครงการต่อคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน เป็นผู้พิจารณาความเป็นไปได้ของโครงการ ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของ

หมู่บ้าน โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน

สรุป การมีส่วนร่วมหมายถึง การที่ประชาชนหรือกลุ่มคนที่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องร่วมกันทางด้านจิตใจและอารมณ์ เพื่อแก้ไขปัญหาคของเขา โดยเขาจะมีความคิดริเริ่ม ความเป็นตัวของเขามีการวางแผนการตัดสินใจในการเข้าควบคุมทรัพยากรและระเบียบให้กลุ่ม เพื่อที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาคที่ประสบอยู่ให้บรรลุผลเพื่อประโยชน์ของชุมชน และสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของขึ้น ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมมีหลายลักษณะ เช่น การมีส่วนร่วมในการประชุม ร่วมบริจาคเงิน ร่วมเป็นสมาชิกเป็นผู้นำ ร่วมแก้ไขปัญหาค การได้รับผลประโยชน์ต่าง ๆ ได้รับการบริการ หรือต้องการมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในชุมชน

ดังนั้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกและชุมชนในการจัดการกองทุนหมู่บ้านจึงมีความสำคัญต่อความสำเร็จกองทุนหมู่บ้านและการเข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละกระบวนการของสมาชิกชุมชนในกองทุนหมู่บ้านตั้งแต่การจัดตั้งคณะกรรมการการจัดทำระเบียบข้อบังคับการร่วมปฏิบัติ รวมถึงการร่วมตรวจสอบการใช้เงินกองทุนร่วมกันระหว่างสมาชิกและร่วมติดตามตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการกองทุนฯ จะช่วยสร้างให้สมาชิกมีจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของกองทุนฯร่วมกัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความสำเร็จและความยั่งยืนของกองทุนหมู่บ้านต่อไปดังนั้นจึงควรมีการศึกษา เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกและชุมชนในหมู่บ้านไปพร้อม ๆ กับการศึกษาสภาพการดำเนินงานและปัญหาในการจัดการกองทุนหมู่บ้านดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว

2. แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรชุมชน

2.1 องค์กรชุมชน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2532 : 948) องค์กรชุมชน หมายถึง กลุ่มของบุคคลในท้องถิ่นที่รวมตัวกันโดยความสมัครใจเพื่อที่จะทำ กิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งร่วมกัน และผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกโดยรวมของกลุ่มองค์กรชุมชน เป็นสิ่งที่สำคัญในการดำเนินงานของกองทุนทั้งหลายคือ ให้ทุกคนมีความรู้ความเข้าใจตลอดจนเห็นความสำคัญและประโยชน์ที่แต่ละคนจะได้รับจากการดำเนินกิจกรรมของกองทุน โดยเฉพาะผู้ที่เป็นสมาชิกจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรมของกองทุนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องซึ่งถือว่าเป็นเงื่อนไขที่สำคัญต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน

ประเวศ วสี (2533 : 6) ได้ให้ความหมายว่า องค์กรที่มีความเข้มแข็งหมายถึงองค์กรที่มีความสามารถบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและปัญหาอื่น ๆ รวมทั้งยังสามารถเผชิญกับสภาวะวิกฤตต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2529 : 1) ได้ให้ความหมายขององค์กรประชาชนไว้ว่า องค์กรประชาชน คือ การรวมประชาชนในหมู่บ้าน หรือตำบลในรูปของกลุ่ม ตั้งแต่สองคนขึ้นไป เพื่อดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มเองหรือสนองวัตถุประสงค์ของชุมชน หรือแม้กระทั่งสนองวัตถุประสงค์ของทางราชการหรือหน่วยงานเอกชนที่ให้การสนับสนุน กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นนี้ อาจจัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการ กล่าวคือไม่มีกฎหมายรองรับแต่อาจมีระเบียบทางราชการ หรือระเบียบที่กลุ่มจัดทำขึ้นเอง เพื่อใช้เป็นแนวทางดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและกลุ่มที่เป็นทางการซึ่งจัดตั้งขึ้นมาโดยมีกฎหมายรองรับอาจเป็นนิติบุคคลแล้วแต่กรณี

จากความหมายข้างต้นจะเห็นว่า องค์กรประชาชน เป็นกลุ่มของประชาชนในระดับหมู่บ้านหรือตำบลที่รวมตัวเพื่อสนองความต้องการของชุมชน และหน่วยงานภายนอก รูปแบบขององค์กรอาจเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้

องค์กรประชาชนเป็นกลไกการแก้ปัญหาในชุมชน แต่ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นกลไกในการพัฒนาให้เป็นไปตามความต้องการของกลุ่มคนภายนอกด้วย การตีความเช่นนี้ทำให้องค์กรประชาชนอาจมีความหมายเป็นเพียงเครื่องมือที่ทำให้การพัฒนาบรรลุผลที่บุคคลภายนอกเป็นผู้กำหนด ซึ่งผลของการพัฒนาอาจไม่ตรงกับปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในชุมชนก็ได้

อดิน รพีรัตน์ (2527 : 133) ได้กล่าวถึงลักษณะขององค์กรประชาชนว่า องค์กรประชาชน จะต้องเป็นตัวแทนที่แท้จริง และกระทำการต่าง ๆ บนพื้นฐานแห่งความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชุมชน มิใช่ตั้งเพื่อทำงานให้หน่วยงาน / องค์กรภายนอก โดยหลักการแล้ว คณะกรรมการชุมชนจะต้องเป็นอิสระปราศจากการควบคุมและต้องมีอำนาจที่แท้จริงในการตัดสินใจ มีความคิดริเริ่ม และมีส่วนร่วมในทุก ๆ ด้านของสังคม

ดิเรก เต็งจำรูญ (2525 : 145) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาองค์กรชุมชนหมายถึง การรวมพลังประชาชน แล้วจัดตั้งเป็นองค์กรของประชาชน และได้มาซึ่งอำนาจในการเปลี่ยนแปลง แก้ไขสถานการณ์ของเขเอง ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมกันคิดปรึกษาหารือ วางแผน และร่วมกันทำและประการสุดท้ายย่อมได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้น และมีได้หมายเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น

แต่ต้องจัดครอบคลุมทุกด้านที่เกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์การพัฒนาลักษณะนี้ต้องยอมรับเสียก่อนว่าจะต้องเกิดความขัดแย้งกับกลุ่มผู้กุมอำนาจซึ่งรู้สึกสูญเสียกระทบกระเทือนจากการจัดตั้งองค์กรของผู้ไร้อำนาจ (คนยากจน) ที่เติบโตขึ้นมาเพื่อทวงเรียกร้องสิทธิและผลประโยชน์ของเขา กลับคืนมาด้วยพลังอำนาจขององค์กรประชาชน เป็นมรรควิธีในการต่อรองเพื่อให้สัมฤทธิ์วัตถุประสงค์ ซึ่งหลักนี้เป็นหลักการที่ขึ้นกับสังคมประชาธิปไตยยอมรับ และเคารพสิทธิของบุคคลที่จะรวมกลุ่มเพื่อต่อรองและเปลี่ยนแปลงผลประโยชน์ระหว่างกัน ซึ่งถ้าหากว่าหลักการนี้ไม่เป็นที่ยอมรับก็เท่ากับว่าต้องการรักษาความยุติธรรมให้คงอยู่

2.2. จุดยืนขององค์กรชุมชน

ชุมพร สังขปริษา (2535 : 92-23) ได้กล่าวถึงจุดยืน ขององค์กรชุมชน ดังนี้

จุดยืนประการที่หนึ่งของชุมชน คือการเน้นแนวทางการต่อสู้กับสาเหตุรากเหง้าของปัญหาเพื่อคนจน คนยากไร้ ผู้ไร้สิทธิเสียงผู้เสียเปรียบ ผู้ถูกกดขี่ในสังคม

จุดยืนประการที่สอง คือเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง อยู่ตัวและยั่งยืน (Sustainable Development) ทุกคนได้ประโยชน์เห็นคุณค่าจึงเข้าร่วมโดยความสมัครใจ อาจจะในรูปแบบของการบริจาคแรงงาน ทรัพยากร เงินทุนและการเอาใจใส่คือดำเนินการเป็นบูรณาการให้เจริญงอกงามยิ่งขึ้น นอกจากจุดยืนทั้ง 2 ประการดังกล่าวแล้ว องค์กรชุมชนยังต้องมีจุดเน้นหรือมีคุณสมบัติของความริเริ่มสร้างสรรค์คือ มีความสามารถในการเรียนรู้ การทดลอง และการปรับตัวอย่างยืดหยุ่น เพื่อหาวิธีแก้ปัญหา และวิธีทำงานอันเหมาะสมที่จะนำไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายและอีกประการหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นจุดยืนและจุดแข็งขององค์กรชุมชนก็คือ เน้นการดำเนินงานในขอบข่ายขนาดเล็ก หรือระดับท้องถิ่น เพราะการเริ่มต้นงานจากขนาดเล็กพอดีจะช่วยให้งานเริ่มต้นด้วยดี อันจะปูทางไปสู่ความสำเร็จได้ในที่สุด โดยค่อย ๆ ขยายขอบเขตการปฏิบัติให้กว้างขวางออกไป

บัญชา อ่อนดำ (2525 : 14) กล่าวว่า การจัดตั้งองค์กรประชาชนเป็นผลมาจากทัศนคติเกี่ยวกับสาเหตุความยากจนอันเป็นปัญหาหนึ่งของการพัฒนา และการวิเคราะห์สาเหตุของความยากจนทำให้เห็นชัดเจนว่าผู้ไร้อำนาจเท่านั้นจะเป็นผู้ที่แก้ไขปัญหาของความยากจนอย่างแท้จริง ผู้ไร้อำนาจแก้ไขปัญหาความยากจนและปัญหาอื่น ๆ ได้ ก็โดยการรวมตัวกันเป็นองค์กรประชาชนจึงถือได้ว่าเป็นมรรควิธีอันจะนำไปสู่การพัฒนาหรือแก้ปัญหาค้าง ๆ วิธีการจัดตั้งองค์กรประชาชนมีทัศนะว่า ความยากจนเกิดจากตัวระบบสังคมหรือโครงสร้างสังคมถ้าจะแก้

ต้องแก้ที่ระบบสังคมหรือ โครงสร้างสังคมเปลี่ยนสังคมที่อยู่ศีลธรรมและไร้ความเป็นมนุษย์ให้เป็นสังคมที่มีความยุติธรรมและมีความเป็นมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับบุญเพรง บ้านบางพูน (2527 : 22) ที่พูดถึงการจัดตั้งองค์กรประชาชนไว้ว่า เป็นผลมาจากความยากจน ที่เป็นปัญหาหนึ่งของการพัฒนา ผู้ไร้อำนาจจะแก้ไขปัญหาคความยากจนและปัญหาอื่น ๆ ได้ โดยการรวมตัวกันเป็นองค์กรประชาชน อันเป็นวิธีที่นำไปสู่การพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นสรุปแล้วไม่ว่าคนจนจะอยู่ที่ไหนก็ตาม ควรร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหา

มากลายา อี ฟิลิปปี (Maglaya E, Felipe.) (อ้างถึงใน ไกรลาศ พลชัย 2544 : 29) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญขององค์กรประชาชนว่า องค์กรประชาชนเป็นกลไกอำนาจของคนจนที่มุ่งให้คนจน หรือกลุ่มผู้ไร้อำนาจมีความสามารถในการกำหนดความเป็นไปได้ในอนาคตร่วมกันตามความปรารถนาของพวกเขา เป็นการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาคของผู้ถูกกดขี่ และผู้ไร้อำนาจ องค์กรประชาชนจึงมีความแตกต่างจากองค์กรต่างๆ ไปในเรื่องการก่อรูป การตัดสินใจ การวางแผน การต่อสู้ และผลที่ได้รับ จะไม่ผูกขาดอยู่ในมือของผู้นำเพียงไม่กี่คน แต่มวลสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้กำหนด

แนวความคิดเรื่ององค์กรประชาชน ตามทัศนะของหลายท่านที่กล่าวมาข้างต้น นับว่าเป็นความคิดที่สอดคล้องกัน อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า องค์กรประชาชน หมายถึง กลุ่มของประชาชนยากจนและหรือไร้อำนาจที่ได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้ และแก้ปัญหาคของชุมชนร่วมกันมีการพัฒนาจิตสำนึก ศักยภาพของคนให้มีพลังและอำนาจในการรักษาผลประโยชน์และสามารถกำหนดอนาคตของประชาชนและชุมชนเองได้ โดยยึดหลักการที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของสมาชิก ในการก่อรูป การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน และการกระจายผลประโยชน์ ซึ่งรูปแบบขององค์กรประชาชนนั้นอาจเป็นองค์กรที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ หรือองค์กรที่บุคคลภายนอกเข้าไปจัดตั้งก็ได้

แต่ในปัจจุบัน กลุ่มองค์กรประชาชนส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มองค์กรที่หน่วยงานของภาครัฐและเอกชนไปจัดตั้งขึ้น ไม่ได้เกิดขึ้นมาจากชาวบ้านรวมตัวกันเองที่มีศรัทธาร่วมกัน มีจิตสำนึกร่วมกัน มีความตั้งใจจริงร่วมกัน มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีข้อตกลงร่วมกันและมีกิจกรรมร่วมกันต่อเนื่อง นอกจากนี้การพัฒนาองค์กรท้องถิ่น หรือกลุ่มชาวบ้านที่จะทำให้เกิดความเป็นกลุ่มได้อย่างจริงจังนั้น จะต้องมีส่วนนำที่มีความสามารถ มีคณะกรรมการที่มีประสิทธิภาพ มีข้อตกลงของกลุ่มร่วมกัน มีการจัดการที่เหมาะสม ซึ่งหากสิ่งทั้งหลายดังกล่าวนี้ถูกทางราชการ เจ้าหน้าที่สั่งการให้ทำทั้งหมด องค์กรนั้นก็ไม่ใช่องค์กรของชาวบ้านที่แท้จริง แต่เป็นองค์กรของทางราชการ โดยไพศาล ช่วงฉ่ำ (2536 : 12) ได้กล่าวว่า

องค์กรชุมชนในปัจจุบันเป็นเพียงแค่รูปแบบองค์กรของทางราชการที่ไปรองรับระบบการทำงานของหน่วยงานรัฐเป็นกลุ่มอาชีพ เทศ วัช การเมือง ฯ มักจะเป็นผลประโยชน์ส่วนบุคคล มีการตั้งกฎ ระเบียบขึ้นจากราชการส่วนกลาง และประกาศใช้ทั่วประเทศ ทุกชุมชนต้องใช้กฎระเบียบฉบับเดียวกัน

ในการดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน กลุ่มองค์กรชุมชนที่เป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารงานโครงการในระดับหมู่บ้าน ซึ่งเดิมคือ คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) และได้เปลี่ยนมาเป็น คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำท้องถิ่น ผู้แทนจากองค์กรในชุมชน ผู้แทนจากกลุ่มกิจกรรม และบุคคลในหมู่บ้าน เป้าหมาย หมู่บ้านละ 7 - 9 คน เป็นผู้มีบทบาทในการบริหารจัดการ ให้โครงการสามารถดำเนินให้เป็นไปตามระเบียบและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า องค์กรชุมชนดังกล่าวเป็นกลุ่มองค์กรที่มีบทบาทสำคัญ ที่จะทำให้โครงการประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว เนื่องจากว่าหากหมู่บ้านใดมีคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ที่มีความเข้มแข็งตั้งใจทำงาน ทำงานเพื่อส่วนรวม มีความเสียสละและมีการบริหารจัดการ โครงการที่ดีแล้วก็จะทำให้โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนของหมู่บ้านนั้นประสบผลสำเร็จได้ ในทางตรงข้ามหากหมู่บ้านใดมีคณะกรรมการหมู่บ้าน กข.คจ. ที่ไม่มีคุณภาพการดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนของหมู่บ้านนั้นอาจประสบปัญหาได้ นอกจากนี้จากการใช้ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการบริหารและการใช้จ่ายเงินโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนปี พ.ศ. 2536 และ (ฉบับที่ 2) ปี พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นกฎระเบียบที่ตั้งมาจากส่วนกลางเป็นระเบียบกฎเกณฑ์ที่ประกาศใช้กันทั่วประเทศโดยให้คณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้านยึดถือปฏิบัติเป็นระเบียบที่ไม่มีการยืดหยุ่นเพื่อปรับใช้ให้เข้ากับสภาพพื้นที่ ในส่วนนี้อาจส่งผลให้การดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้านมีปัญหาหรือไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

3. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้าน

สุวิทย์ คุณกิตติ (2544 : บทนำ) กล่าวว่า นโยบายกองทุนหมู่บ้านเป็น 1 ใน 9 นโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลที่ต้องสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้เพราะความยากจนของประชาชนในชนบทและชุมชนเมือง คือการไม่มีทุนและขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อนำมาพัฒนาอาชีพสร้างงาน สร้างรายได้ ลดรายจ่าย ตลอดจนบรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน รัฐบาลจึงมีนโยบายจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองขึ้น

เพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็งทางด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจของประชาชนอย่างยั่งยืน อันเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 นโยบาย

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นนโยบายของรัฐบาล เพื่อเป็นการเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในด้านการเรียนรู้ การสร้างและการพัฒนาความคิดริเริ่มและการแก้ปัญหา การเสริมสร้างศักยภาพด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

โดยรัฐบาลจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนละ 1 ล้านบาท พร้อมเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีความสามารถในการจัดระบบบริหารจัดการเงินกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองกันเอง

3.2 ประโยชน์

1. เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนและท้องถิ่น
2. ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และการจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่า และภูมิปัญญาของตนเอง
3. เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชน
4. เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชน และประชาสังคม
5. กระจายอำนาจให้ท้องถิ่น และพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน

3.3 วัตถุประสงค์

1. เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง สำหรับการลงทุนเพื่อเป็นอาชีพ สร้างงานสร้างรายได้หรือเพิ่มรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วนและสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชน ในหมู่บ้านหรือชุมชน
2. ส่งเสริมและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบการบริหารจัดการเงินทุนตนเอง
3. เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในการเรียนรู้การสร้าง การพัฒนาความคิดริเริ่มเพื่อแก้ไขปัญหา เสริมสร้างศักยภาพ และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

4. กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศรวมทั้งเสริมสร้าง ภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต

5. เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

3.4 หลักการจัดการสรรเงิน

คณะกรรมการหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติมีหลักการในการจัดสรรเงินให้แก่กองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองดังนี้

1. ความพร้อมความสนใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง
2. ความพร้อมของคณะกรรมการกองทุนที่เน้นความพร้อมของบุคคลทั้งด้านความรู้และประสบการณ์ในการบริหารจัดการกองทุน
3. ความพร้อมของระบบการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนโดยสมาชิก
4. ความพร้อมของการบริหารจัดการ ที่สอดคล้องและเกื้อกูลกันระหว่างกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมืองกับกองทุนอื่น ๆ ที่หน่วยงานราชการจัดตั้งขึ้นในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

3.5 การเตรียมความพร้อมของหมู่บ้าน

ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง จะต้องร่วมกันเพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองตามขั้นตอนดังนี้

1. สร้างจิตสำนึกและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
  - 1.1 สร้างจิตสำนึกร่วมกันของประชาชน ในการเป็นเจ้าของกองทุนที่จะต้องร่วมกันบริหารจัดการ โดยประชาชนเพื่อประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง
  - 1.2 สร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้ทราบนโยบาย กลไก และแนวทางการบริหารจัดการกองทุนของตนเอง
  - 1.3 สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการและการบริหารจัดการกองทุน เริ่มจากการร่วมรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมคิดตามตรวจสอบและร่วมรับผลประโยชน์ตลอดจนร่วมสร้างกองทุนไปสู่ความยั่งยืนต่อไปด้วย

2. เลือกสรรคนดีเป็นคณะกรรมการกองทุนกระทำโดย

2.1 จัดเวทีชาวบ้าน เพื่อเลือกคณะกรรมการกองทุน 15 คน ตามระเบียบของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติดังนี้

2.1.1 องค์ประชุมของเวทีชาวบ้านคือต้องมีชาวบ้านคือต้องมีชาวบ้านสามในสี่ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดของหมู่บ้าน

2.1.2 ร่วมกันกำหนดวิธีการและดำเนินการเลือกกันเอง

2.1.3 เลือกคณะกรรมการกองทุน ในช่วงระยะเวลาที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองกำหนด

2.1.4 เลือกคนที่มีความรู้ ประสบการณ์และมีคุณสมบัติตรงตามและไม่ต้องห้ามตามที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด

3. คุณสมบัติคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

3.1 เป็นผู้ที่อาศัยในหมู่บ้านหรือชุมชนไม่น้อยกว่า 2 ปี

3.2 เป็นผู้ที่มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์

3.3 เป็นผู้ที่ปฏิบัติตนอยู่ในหลักศาสนามีความรับผิดชอบเสียสละมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านและชุมชนเมือง ไม่ติดการพนัน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด ไม่มีประวัติเสียด้านการเงินและยึดมั่นระบอบประชาธิปไตย

3.4 ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย หรือไร้ความสามารถ

3.5 ไม่เคยรับโทษจำคุกเว้นแต่โทษที่กระทำโดยประมาท

3.6 ไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือไม่เคยกระทำผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน เว้นแต่ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์สินและความผิดฐานบุกรุก

3.7 ไม่เคยถูกไล่ออกหรือให้ออกจากราชการหรือรัฐวิสาหกิจ

3.8 ไม่เป็นผู้ไม่ไปใช้สิทธิในการเลือกตั้ง

3.9 ไม่เคยถูกให้ออกจากคณะกรรมการกองทุนด้วยมติของคณะกรรมการหรือมติของสมาชิก

4. จัดทำระเบียบข้อบังคับ

4.1 หลังจากที่ได้ดำเนินการเลือกตั้งคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านแล้ว ประชาชนก็ร่วมกันจัดทำระเบียบข้อบังคับ หลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกองทุนของหมู่บ้านของตนเอง โดยมีแนวทางดังนี้

4.1.1 ประเด็นที่จะต้องเป็นไปตามแนวทางของระเบียบที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและสังคมเมืองกำหนดคือ

- วงเงินกู้ยืมรายหนึ่งไม่เกินสองหมื่นบาท หากเกินต้องให้สมาชิกพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาด แต่รายหนึ่งต้องไม่เกินห้าหมื่นบาท
- มีกำหนดระยะเวลาในการชำระคืนไม่เกินหนึ่งปี

4.1.2 ประเด็นอื่น ๆ ของคณะกรรมการกองทุน โดยความเห็นชอบของสมาชิกเป็นผู้กำหนด

5. จัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

จัดตั้งขึ้นหลังจากทำระเบียบ ข้อบังคับหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารจัดการกองทุนแล้ว คณะกรรมการกองทุนสมาชิกจะต้องร่วมกันดำเนินการตามกติกาที่วางไว้เช่น

- รับสมาชิก
- การระดมทุน
- การจัดทำระบบบัญชี
- การจัดระบบตรวจสอบการมอบหมายภาระกิจความรับผิดชอบของกรรมการ
- ด้านอื่น ๆ

6. ขอรับเงินจัดสรรจากรัฐบาล

เมื่อกองทุนได้ดำเนินการจัดตั้งกองทุนเรียบร้อยแล้ว สามารถขอรับการจัดสรรจากคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ มีขั้นตอนดังนี้

6.1 การขอขึ้นทะเบียนกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

6.1.1 จัดทำแบบขอขึ้นทะเบียนตามแบบ กทบ. 2 ซึ่งขอรับแบบ กทบ. 2 จากคณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอ

6.1.2 ยื่นแบบคำขอขึ้นทะเบียนกับธนาคารออมสินหรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ที่คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติกำหนด พร้อมเอกสารที่เกี่ยวข้องคือระเบียบข้อบังคับของกองทุน

6.1.3 เปิดบัญชีกับธนาคาร

6.2 การประเมินความพร้อมกองทุน เมื่อกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนชุมชนเมืองได้ขึ้นทะเบียนต่อธนาคารแล้ว คณะกรรมการสนับสนุนระดับอำเภอร่วมกับกองทุนหมู่บ้านจะประเมินความพร้อมในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

6.2.1 การคัดเลือกคณะกรรมการกองทุน

6.2.2 คุณสมบัติของคณะกรรมการกองทุน

6.2.3 ความรู้ ประสบการณ์ และความมั่นใจการบริหารกองทุนของ
คณะกรรมการกองทุน

6.2.4 ระเบียบข้อบังคับในการดำเนินการกองทุน

6.2.5 การมีส่วนร่วมของชาวบ้านหรือสมาชิกในการจัดการกองทุน

6.2.6 การเปิดบัญชีเงินฝากของกองทุน

6.3 การขอรับจัดสรรเงิน เมื่อคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง
แห่งชาติ อนุมัติเงินจัดสรรตามผลการประเมินความพร้อมแล้ว จะแจ้งให้กองทุนหมู่บ้านหรือ
ชุมชนเมืองทราบเมื่อกองทุนได้รับแล้วให้ติดต่อธนาคารเพื่อทำหลักฐานการรับเงินจัดสรร
โดยให้มีเอกสารดังต่อไปนี้

6.3.1 สมุดบัญชีเงินฝากของกองทุน

6.3.2 มติที่ประชุมซึ่งเห็นชอบและมอบหมายให้คณะกรรมการ กองทุนเป็นผู้มี
อำนาจในการทำนิติกรรมสัญญากับธนาคาร ไปแสดงต่อธนาคารฯและมติดังกล่าวต้องให้
ประธานกรรมการของกองทุนลงนามกำกับและรับรองสำเนาครบทุกหน้า

6.3.3 บัตรประจำตัวประชาชนของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน

3.6 ความสำเร็จของกองทุนหมู่บ้านและกองทุนชุมชนเมือง

กองทุนหมู่บ้านและกองทุนชุมชนเมือง จะประสบผลสำเร็จได้หากมีสิ่งเหล่านี้อยู่ใน
หมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

1. ชาวบ้านมีจิตสำนึกร่วมเป็นเจ้าของกองทุน
2. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนดคกติกาด้านคุณค่าและภูมิปัญญาของตนรวมทั้ง
เคารพในกติกาที่กำหนดร่วมกัน
3. มีคณะกรรมการกองทุนที่เป็นคนดี มีความรู้ประสบการณ์เสียสละ และรับผิดชอบ
4. มีการสร้างระบบการมีส่วนร่วม รวมทั้งการเรียนรู้ร่วมกัน คิดร่วมกัน ทำร่วมกัน
ติดตามตรวจสอบร่วมกันและรับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม
5. มีความสามัคคีความเอื้ออาทรเกื้อกูลผู้ด้อยโอกาส
6. มีการประสานงานร่วมกันทั้งด้านการเรียนรู้และกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะ
เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

แม้ว่ากองทุนหมู่บ้านจะเป็นนโยบายที่ดีและรัฐบาลได้ตั้งเป้าไว้ว่าจะมีผลต่อการกระตุ้นเศรษฐกิจได้มากแค่ไหน นโยบายนี้ก็ยังเป็นเหมือนดาบสองคมที่เป็นทั้งโอกาสและเป็นทั้งความเสี่ยง ดังนั้นเราต้องช่วยกันระดมความคิด ความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย ในหมู่บ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างกฎ ระเบียบของกองทุนหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความสามัคคีกันภายในหมู่บ้านและช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านเพราะถ้ามีข้อผิดพลาดและไม่เข้าใจกัน ประชาชนในชุมชนอาจจะทำให้เกิดการแตกแยกในชุมชน เช่นในบางโครงการที่จัดตั้งขึ้นในอดีต ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาถึงสภาพการดำเนินงานและปัญหาในการจัดการกองทุนหมู่บ้านในอำเภออมลาลาย เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการจัดทำหรือจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านด้านอื่น ๆ ต่อไป เพื่อให้เกิดผลสำเร็จและมีความยั่งยืนของหมู่บ้านต่อไป

3.7 นโยบาย หลักการ วัตถุประสงค์ และระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ นโยบาย

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จัดตั้งขึ้นเพื่อเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในด้านการเรียนรู้ การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่มและการแก้ไขปัญหา และเสริมสร้างศักยภาพทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยที่รัฐบาลจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กองทุนละ 1 ล้านบาท พร้อมเสริมสร้างและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบการบริหารจัดการเงินกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองกันเอง

หลักการ

1. เสริมสร้างสำนึกความเป็นชุมชนท้องถิ่น
2. ชุมชนเป็นผู้กำหนดอนาคต และจัดการหมู่บ้านและชุมชนด้วยคุณค่าและภูมิปัญญาของตนเอง
3. เกื้อกูลประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านและชุมชนเมือง
4. เชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน ราชการ เอกชนและประชาสังคม

5. การกระจายอำนาจในท้องถิ่นและพัฒนาประชาธิปไตยพื้นฐาน

วัตถุประสงค์

1. เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านและชุมชนเมืองสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ การลดรายจ่าย การบรรเทาเหตุฉุกเฉิน และความจำเป็น

เร่งด่วนและสำหรับการนำไปสู่การสร้างกองทุนสวัสดิภาพที่ดีแก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชน

2. ส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถในการจัดระบบและบริหารจัดการเงินทุนของตนเอง

3. เสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมืองในการเรียนรู้การสร้างและพัฒนาความคิดริเริ่มเพื่อแก้ไขปัญหา การเสริมสร้างศักยภาพและ ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านและชุมชนเมือง

4. กระตุ้นเศรษฐกิจในระดับฐานรากของประเทศรวมทั้งเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในอนาคต

5. เสริมสร้างศักยภาพและความแข็งแกร่งทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนในหมู่บ้านหรือชุมชนเมือง

ระเบียบกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

1. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544

2. ระเบียบคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติว่าด้วยการจัดตั้งและการบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง

4. ข้อมูลพื้นฐานของอำเภออมลาลัย

อำเภออมลาลัยเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งมีข้อมูล ดังนี้ (รายงานสรุปอำเภออมลาลัย : 2547)

4.1. สภาพทั่วไป

4.1.1 ลักษณะพื้นที่ตั้ง อำเภออมลาลัยตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดกาฬสินธุ์ ห่างจากตัวจังหวัด 12 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร 531 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางจากจังหวัดถึงอำเภอ ประมาณ 15 นาที

4.1.2 เนื้อที่ อำเภออมลาลัยมีเนื้อที่ประมาณ 325.58 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 203,487.5 ไร่

4.1.3 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอจังหาร จังหวัดร้อยเอ็ด
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ กิ่งฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์

4.1.4 ลักษณะภูมิประเทศ สภาพพื้นที่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำ การเกษตรมีแม่น้ำสำคัญไหลผ่าน 2 สาย คือ ลำน้ำปาว และลำน้ำชี มีระบบชลประทานลำปาว ครอบคลุมพื้นที่กว่าร้อยละ 72 ของพื้นที่ทั้งหมด

4.1.5 พื้นที่และการใช้ประโยชน์ พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอกมลาไสย ใช้ประโยชน์ทาง ด้านการเกษตรทั้งสิ้น 177,082 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 87 ของพื้นที่ทั้งหมด การถือครองที่ดิน อำเภอกมลาไสยมีสำนักงานที่ดินจังหวัดกาฬสินธุ์ รับผิดชอบ ออกเอกสารสิทธิ์ให้แก่ราษฎร มี รายละเอียดดังนี้

- โฉนดที่ดิน	จำนวน 43,343 แปลง
- หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3ก.)	จำนวน 9,723 แปลง
- หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3)	จำนวน 1,753 แปลง
- หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (น.ส.ล.)	จำนวน 285 แปลง

4.1.6 ภูมิอากาศ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึงเดือนพฤษภาคม

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึง กุมภาพันธ์

4.2 การปกครอง

แบ่งเขตการปกครองตาม พ.ร.บ. ลักษณะการปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2475 เป็น 8 ตำบล 111 หมู่บ้าน ดังนี้

ตำบลกมลาไสย	ประกอบด้วย	18	หมู่บ้าน
ตำบลหลักเมือง	ประกอบด้วย	14	หมู่บ้าน
ตำบลคงลิ่ง	ประกอบด้วย	17	หมู่บ้าน
ตำบลเจ้าท่า	ประกอบด้วย	16	หมู่บ้าน
ตำบลธัญญา	ประกอบด้วย	15	หมู่บ้าน

ตำบลโพรงงาม	ประกอบด้วย	13	หมู่บ้าน
ตำบลโคกสมบูรณ	ประกอบด้วย	9	หมู่บ้าน
ตำบลหนองแปน	ประกอบด้วย	9	หมู่บ้าน

มีเทศบาลตำบล 3 เทศบาล ได้แก่

1. เทศบาลตำบลกมลาไสย พื้นที่ 15 ตารางกิโลเมตร จำนวน 12 หมู่บ้าน

ประชากร	ชาย	2,962 คน
	หญิง	3,066 คน
	รวม	6,028 คน

2. เทศบาลตำบลธัญญา พื้นที่ 9 ตารางกิโลเมตร จำนวน 8 หมู่บ้าน

ประชากร	ชาย	3,063 คน
	หญิง	3,180 คน
	รวม	6,243 คน

3. เทศบาลตำบลหนองแปน พื้นที่ 9.04 ตารางกิโลเมตร จำนวน 9 หมู่บ้าน

ประชากร	ชาย	3,419 คน
	หญิง	3,535 คน
	รวม	6,954 คน

มีองค์การบริหารส่วนตำบล 7 แห่ง

ชื่อตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนประชากร
องค์การบริหารส่วนตำบลกมลาไสย	10 หมู่บ้าน	6,874 คน
องค์การบริหารส่วนตำบลหลักเมือง	10 หมู่บ้าน	5,923 คน
องค์การบริหารส่วนตำบลโพรงงาม	13 หมู่บ้าน	7,902 คน
องค์การบริหารส่วนตำบลเจ้าท่า	16 หมู่บ้าน	8,277 คน
องค์การบริหารส่วนตำบลธัญญา	7 หมู่บ้าน	3,259 คน
องค์การบริหารส่วนตำบลคงลิ่ง	17 หมู่บ้าน	10,354 คน
องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสมบูรณ	9 หมู่บ้าน	5,319 คน

4.3 สภาพทางเศรษฐกิจ

4.3.1 การเกษตรกรรม

อำเภออมลาลัยมีพื้นที่เกษตรทั้งสิ้น 193,821 ไร่ สภาพการผลิตพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ๆ แยกได้ดังนี้

- ข้าวนาปี
- ข้าวเจ้านาปรัง
- ข้าวเหนียวนาปรัง
- ถั่วลิสง
- ข้าวโพดหวาน
- แคนตาลูปเมล็ดพันธ์
- มันสำปะหลัง
- แตงโมเนื้อ
- แตงโมเมล็ดพันธ์
- พืชผัก

พื้นที่ในเขตชลประทาน	108,231	ไร่
รับน้ำชลประทานลำปาว	97,231	ไร่
รับน้ำสูบน้ำด้วยไฟฟ้า	11,000	ไร่

ต้นทุนการผลิตพืช

ข้าวนาปี	1,870	บาท/ไร่
ข้าวนาปรัง	1,540	บาท/ไร่
ถั่วลิสง	120	บาท/ไร่
ข้าวโพดฝักสด	905	บาท/ไร่
รายได้จากการเกษตร	29,815	บาท/ไร่/ครัวเรือน

ที่มา : สำนักงานเกษตรอำเภออมลาลัย

4.3.2 การพาณิชย์

มีร้านค้าที่จดทะเบียนพาณิชย์แล้ว 757 แห่ง

มีธนาคาร 3 แห่ง ได้แก่ ธนาคารออมสิน ธนาคารไทยพาณิชย์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

มีสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงขนาดใหญ่ จำนวน 5 แห่ง

มีสหกรณ์

จำนวน 9 แห่ง

4.3.3. การท่องเที่ยว

มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ โบราณสถานเมืองฟ้าแดดสงยาง ตั้งอยู่บ้านเสมามุมที่ 7 ตำบลหนองแปน เป็นแหล่งชุมชนโบราณในสมัยทราวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 15 – 16 มีเนื้อที่ประมาณ 500 ไร่ มีโบราณสถานที่สำคัญเช่น พระธาตุยาอุ ไบเสมานหินจำหลัก และโบราณสถานที่พบทั่วไปในบริเวณเมือง

นอกจากนี้ อำเภอภมกลาไสยยังมีงานประเพณีที่มีชื่อเสียงคือ ประเพณีแข่งเรือยาวประจำปีบริเวณลำน้ำป่าวซึ่งในแต่ละปีจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวเป็นจำนวนมาก

4.4 สภาพทางสังคม

4.4.1 การศึกษา

โรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	จำนวน 44 แห่ง
ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์	จำนวน 33 แห่ง
ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	จำนวน 47 แห่ง
ห้องสมุดประชาชน	จำนวน 1 แห่ง
ที่มา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ภมกลาไสย	

4.4.2 ศาสนา

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประมาณ 99.65% ศาสนาอื่น เช่น คริสต์ อิสลาม ประมาณ 0.35 %

วัดและสำนักสงฆ์ 71 แห่ง

4.4.3 การสาธารณสุข

สถานบริการด้านสาธารณสุข

โรงพยาบาลของรัฐ ขนาด 60 เตียง จำนวน 1 แห่ง

สถานีอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน จำนวน 10 แห่ง

ร้านขายยาแผนปัจจุบัน จำนวน 3 แห่ง

4.5 ระบบบริการพื้นฐาน

4.5.1 การคมนาคม

การคมนาคมติดต่อระหว่างอำเภอและจังหวัด รวมทั้งการคมนาคมภายในตำบลและหมู่บ้านมีรายละเอียดดังนี้

5. การสนทนากลุ่ม (Focus groups)

5.1 องค์ประกอบของการสนทนากลุ่ม

ชาติชาย มณีกาญจน์ (2538 : 19-21) ได้สรุปเกี่ยวกับการสนทนากลุ่ม (Focus groups) มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. หลักการ เป็นเทคนิคการรวบรวมข้อมูลที่สามารถทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนั้น ๆ และยังทำให้ทราบถึงปฏิกิริยาของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้า อันจะเป็นข้อมูลเพื่อนำไปดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพต่อไป หรือนำเอาเหตุผลที่ได้จากการศึกษาไปสนับสนุนในการวิเคราะห์การวิจัยเชิงปริมาณ

2. วิธีการ มีลักษณะเป็นการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันของสมาชิกกลุ่ม มีความเป็นอิสระในการคิดและถามประเด็นปัญหาในหัวข้อที่กำหนดให้ สมาชิกกลุ่มสนทนาที่ได้จากการเลือกสรรมักมีจำนวนไม่เกิน 10 คน ในวงสนทนานั้นผู้ดำเนินการสนทนา จะเป็นพิธีกร (Moderator) ดำเนินการสนทนาให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระที่ต้องการและเป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนดสาระจากการสนทนากลุ่ม จะมีการบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และอยู่ในเทปบันทึกเสียงเพื่อนำไปวิเคราะห์หาข้อมูลของหัวข้อวิจัยนั้น ๆ

ในการรวบรวมข้อมูลแบบการสนทนากลุ่มจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญๆ ดังนี้คือ

1. คู่มือนำการสนทนา ซึ่งได้จากการนำตัวแปรที่กำหนดไว้มาเรียบเรียงหรือ จำแนกเป็นข้อย่อย จัดลำดับผูกเป็นเรื่องราว นำการสนทนาให้เป็นขั้นตอนและสละสลวยเป็นลำดับความคิด

2. บุคลากรที่สำคัญๆ ในการดำเนินการสนทนากลุ่มคือพิธีกรซึ่งเป็นผู้ดำเนินการสนทนาในปัญหาที่จะนำไปสู่คำตอบ อันที่จะใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป ผู้จัดบันทึกคำสนทนา โดยจดแบบย่อจากคำพูดของกลุ่มนั้นทั้งหมดและบุคคลทั่วไป ซึ่งเป็นบุคคลที่คอยเฝ้าอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่อยู่ในกลุ่มขณะดำเนินการสนทนา

3. แบบคัดเลือกผู้เข้าร่วมกลุ่ม การจัดกลุ่มพยายามจะให้ได้บุคคลซึ่งมีบุคลิกลักษณะและภูมิหลังใกล้เคียงกัน หรือเป็นบุคคลที่คิดว่าจะสามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ทั้งหมด ความคล้ายคลึงกันของบุคคลในเชิงลักษณะต่าง ๆ เช่น อายุ ระดับการศึกษา หรือคล้ายคลึงกันในสาเหตุต่าง ๆ

4. อุปกรณ์บันทึกข้อมูล อุปกรณ์บันทึกเสียง สมุดจดบันทึก นักวิจัยต้องเตรียมพร้อมให้ครบถ้วน

5. การนัดหมาย และการคัดเลือกผู้เข้าร่วมการสนทนาจะต้องนัดหมายและชี้แจงในเรื่องที่จะมีการจัดสนทนากลุ่ม ให้ผู้ที่ได้รับคัดเลือกได้เข้าใจในเรื่องต้นเลี้ยก่อน เช่น หัวเรื่องที่จะสนทนา วัตถุประสงค์ของการสนทนา ตลอดจนวัน เวลา ที่จะมีการสนทนา

6. ผู้สังเกตการณ์ (Observer) เป็นบุคคลที่คอยสังเกตพฤติกรรมกลุ่มในวงสนทนา และคอยพูดคุยกับบุคคลภายนอกกลุ่มที่มีความสนใจในประเด็นปัญหาที่กลุ่มกำลังสนทนาพูดคุยกัน เป็นบุคคลที่คอยสัคคมิให้กลุ่มได้รับการช้องเก็ยจากบุคคลภายนอก

7. สิ่งของที่ช่วยเสริมบรรยากาศในวงสนทนาเช่น น้ำดื่ม ของคบเค็ยวเล็ก ๆ น้อย ๆ นอกจากนี้แล้วเมื่อการสนทนาเสร็จสิ้นลงก็ควรมีสิ่งของที่ระลึกมอบให้แก่สมาชิกกลุ่มเพื่อเป็นการตอบแทนน้ำใจที่สมาชิกวงสนทนาต้องเส็ยเวลาในการทำงานมานั้งสนทนากับนักวิจัย

5.2 การดำเนินการสนทนากลุ่ม

เมื่อสมาชิกกลุ่มมาพร้อมกันแล้ว พิธีกรก็จะเริ่มการสนทนาโดยสร้างความอบอุ่นเป็นกันเอง เริ่มจากคำถามทั่ว ๆ ไป แล้วจึงนำเข้าสู่คำถามตามที่ได้กำหนดไว้ ในขณะที่พิธีกรและผู้ร่วมสนทนากำลังสนทนากัน เจ้าหน้าที่บันทึกการสนทนาจึงจะจดบันทึกตามไปด้วย เมื่อการสนทนาสิ้นสุดลงแล้ว พิธีกรจะต้องนำการพูดคุยไปสู่ความคิดเห็นหรือความรู้สึกของผู้ร่วมกลุ่มต่อการสนทนาในครั้งนั้นว่า ชอบ หรือ ไม่ชอบ บรรยากาศในกลุ่มหรือไม่อย่างไร ผู้เข้าร่วมสนทนาแต่ละคนข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอะไรบ้าง ผู้เข้าร่วมสนทนาแต่ละคนมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอะไรบ้าง ซึ่งมีพิธีกรจะนำข้อมูลเหล่านี้มาประกอบในการเขียนรายงานสรุปความคิดเห็นของพิธีกรต่อการจัดประชุมในครั้งนี้

5.3 การประเมินผลและวิเคราะห์ผล

ข้อมูลดิบที่ได้จากการสนทนากลุ่มจะถูกบันทึกอยู่ในแบบจดหมายบันทึก รายงานการสนทนาม้วนเทปบันทึกเส็ย และรายงานการสนทนาม้วนเทปบันทึกเส็ยและรายงานสรุปผลการสนทนา การถอดเทป จะถอดเป็นลายลักษณ์อักษรทุกคำพูดแล้วจัดทำเป็นบทการสนทนา เมื่อผู้วิเคราะห์มีความเห็นในการแปลผลไม่ตรงกันก็จะกลับไปฟังรายละเอียดจากเทปเพื่อความกระจ่างใหม่

5.4 ประโยชน์และความเหมาะสมกับเนื้อหาที่จะศึกษา

1. ทำให้ได้รายละเอียดลึกซึ้ง สามารถตอบคำถามประเภททำไม อย่างไร ซึ่งการวิจัยเชิงปริมาณไม่สามารถบอกได้ การวิจัยนี้มีได้มีขึ้นเพื่อใช้ทดแทนการวิจัยเชิงปริมาณแต่จะเป็นวิธีที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน

2. ประหยัดงบประมาณและเวลามากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ

3. การสนทนากลุ่มจะช่วยบ่งชี้อิทธิพลของวัฒนธรรมและคุณค่าต่าง ๆ ของสังคมนั้นได้เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มมาจากวัฒนธรรมเดียวกัน

4. ผลการสนทนากลุ่ม ของกลุ่มเล็กอาจใช้เป็นตัวแทนกลุ่มใหญ่ได้

5. ผลที่ได้จากการสนทนากลุ่มจะให้ภาพของลักษณะสังคมมิใช่ภาพเฉพาะรายบุคคล

6. สภาพของการสนทนากลุ่มช่วยทำให้เกิดข้อมูลที่เป็นจริง และครบถ้วนเพราะสภาพของกลุ่มซึ่งเกิดจากการเลือกสรรคนที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกันก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นกันเอง ขอมเปิดเผยพฤติกรรมมากกว่าการสัมภาษณ์

การสนทนากลุ่มนี้ เป็นวิธีการหนึ่งในการเก็บข้อมูลที่ต้องการอยากราบ ผู้ที่จะทำการสนทนากลุ่ม ต้องมีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า ในด้านเครื่องมือ ที่จะจัดเก็บ คำถามที่จะได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการทราบ ตลอดจนขั้นตอนและวิธีการในการดำเนินการเพื่อให้บรรยากาศของการสนทนาได้เป็นไปโดยธรรมชาติ ผู้จัดการสนทนาจะต้องใช้ทักษะในการสังเกตและการตั้งคำถามให้กับกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนาได้ตอบ ซึ่งมีจำนวนไม่เกิน 10 คน นอกจากนั้นจำเป็นต้องมีผู้สังเกตการณ์ซึ่งจะเป็นผู้ช่วยในการเก็บข้อมูลจากการสนทนา และพูดคุยกับบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เข้าร่วมในกลุ่มสนทนาผู้สังเกตการณ์นี้จะต้องเป็นผู้สังเกตพฤติกรรมกลุ่มในระหว่างสนทนาพร้อมกับบันทึกข้อมูลที่ได้รับการที่กลุ่มสนทนาและจากการสังเกต สิ่งที่สำคัญประการหนึ่งในการสนทนากลุ่มนี้คือการที่จะต้องคัดเลือกผู้ที่จะเข้าร่วมในการสนทนาจะต้องเป็นผู้ที่ทราบข้อมูลในเรื่องที่จะทำการสนทนากันด้วย เพื่อที่จะได้ให้ข้อมูลที่ต้องการในการสนทนาแบบกลุ่ม (Focus groups) นี้เป็นการประหยัดเวลาและงบประมาณที่จะใช้ได้ดำเนินการและสามารถที่จะนำมาซึ่งข้อมูลที่ต้องการได้

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ไกรลาศ พลไชย (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาในการดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน : กรณีศึกษาบ้านโนนสีลาในเขตจังหวัดสกลนคร ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนเป็น โครงการที่รัฐบาลมีนโยบายด้านการ

กระจายรายได้สู่ชนบท ด้านสภาพปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงาน โครงการแก้ไขปัญหา ความยากจน พบว่า เจ้าหน้าที่ขาดทักษะในการฝึกอบรมเตรียมความพร้อมชุมชน หัวหน้า ครุว์เรือนเป้าหมายเข้าอบรม ไม่ครบทุกหลังคาเรือน ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในการจัดตั้ง คณะกรรมการการพิจารณาอนุมัติเงินยืมคณะกรรมการพิจารณาให้ญาติพี่น้องคนรู้จักสนิทสนม ได้ยืมก่อน คนยากจนจริง ๆ ไม่กล้ายืมเพราะกลัวใช้คืนไม่ได้ ครุว์เรือนเป้าหมายที่ยืมเงิน ไป ไม่ นำไปทำตามโครงการที่เสนอไว้แต่กลับนำไปใช้จ่ายในครัวเรือน คณะกรรมการทำตัว เป็นแบบอย่างที่ไม่ดี คณะกรรมการไม่เข้มแข็ง เจ้าหน้าที่ไม่มีการติดตามอย่างจริงจัง

ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน โครงการแก้ไข ปัญหาความยากจน ประกอบด้วย ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขภายนอกชุมชน พบว่าแนวคิดและ นโยบายแนวทางการพัฒนาชนบทของภาครัฐมีนโยบายการทำงานแบบสั่งการระบบกลไกของ ทางราชการที่ขาดการประสานงานและมีระเบียบกฎเกณฑ์มาก บทบาทการทำงานของเจ้าหน้าที่ มีความรับผิดชอบพื้นที่มาก เบื่อหน่ายในระบบราชการและไม่มีความเสียดสีในการทำงาน การจัดตั้งองค์กรประชาชนไม่เหมาะสม ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขภายในชุมชนพบว่า ชาวบ้านยัง ขาดความรู้และทักษะใหม่ ๆ ในการประกอบอาชีพ ผู้นำชุมชนไม่เข้มแข็ง ชาวบ้านขาดการมี ส่วนร่วมในการดำเนินงาน โครงการ

อจลราพรรณ มณีปัติย์ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของ โครงการแก้ไขปัญหาความยากจนในจังหวัดลำพูนพบว่า ครุว์เรือนที่มีจำนวนแรงงานมาก มีรายได้สูงก่อนเข้าร่วมโครงการ ได้รับเงินกู้ยืมจาก โครงการมาก ได้รับรายได้จากการใช้เงิน จากโครงการไปลงทุนมาก ได้รับการติดตามและให้ความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีโอกาส ประสบผลสำเร็จจากการใช้เงินทุนจากโครงการ ในทางตรงกันข้ามครุว์เรือนที่ยากจนที่ประกอบอาชีพที่ ใช้ระยะเวลาสั้นกว่าจะขายผลผลิตจากเงินลงทุนที่ยืมจากโครงการมีโอกาสน้อยที่จะประสบผลสำเร็จ

ผลจากการศึกษาทางด้านความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง คือ เจ้าหน้าที่ พัฒนาชุมชนกรรมการหมู่บ้านและคณะกรรมการสภาตำบลพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ ของโครงการมากที่สุดคือ จำนวนเงินยืมจากโครงการ รองลงมาคือ การเตรียมชุมชน กรรมสิทธิ์ในที่ดิน ทักษะการผลิตและการได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้นำชุมชน ตามลำดับ

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) (2541 : 75-78) ได้ศึกษา วิจัยเรื่องการประเมินผล โครงการเพิ่มทุนประสิทธิภาพการดำเนินงาน โครงการแก้ไขปัญหา ความยากจน (กข.คจ) พบว่า

1. ผลการประเมินด้านกระบวนการพบว่า

1.1 คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เห็นด้วยอย่างมากกับการดำเนินงานโครงการ กข.คจ. ทั้งด้านนโยบายและหลักการการบริหารเงินทุน และการควบคุมตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงาน

1.2 คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ได้รับความรู้ความเข้าใจในโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน เพิ่มมากขึ้นจากการได้รับการเข้ารับการอบรมเพิ่มพูนประสิทธิภาพตามโครงการพร้อมทั้งจะนำความรู้ความเข้าใจและทักษะ ประสบการณ์ที่ได้รับดังกล่าวไปปรับปรุงการดำเนินงานของหมู่บ้าน

1.3 พัฒนาการเห็นด้วยอย่างมากกับการดำเนินงานตามโครงการ กข.คจ. ทั้งด้านนโยบายและหลักการ การบริหารเงินทุน และการควบคุม ตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานเป็นกิจกรรมที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการ

2. ผลการประเมินในด้านผลผลิต พบว่า

2.1 คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ได้มีการนำผลจากการฝึกอบรมเพิ่มพูนประสิทธิภาพไปปฏิบัติได้มาก

2.2 พัฒนาการได้มีการนำผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ไปปฏิบัติได้มากเกี่ยวกับการให้คำแนะนำ คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เกี่ยวกับการเบิกจ่าย การพิจารณาโครงการยืมเงินของครัวเรือนและการปรับปรุงระบบบัญชี

3. ผลการประเมินในด้านผลกระทบ พบว่า

3.1 คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) มีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในทุกๆ ด้าน

3.2 คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ที่เข้ารับการฝึกอบรมเพิ่มพูนประสิทธิภาพ และพัฒนากรที่เข้าร่วมประชุมตามโครงการมีความรู้ความเข้าใจในโครงการ กข.คจ. ในระดับมาก

3.3 คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เห็นว่าได้รับประโยชน์จากการเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพมากโดยทำให้เงินทุนของหมู่บ้านอยู่ครบถ้วน ทะเบียนบัญชีครัวเรือน ยากจนเป้าหมายถูกต้องเป็นปัจจุบัน และสนับสนุนข้อมูลการดำเนินงานแก่เจ้าหน้าที่ได้ถูกต้อง

จากผลการศึกษาจะเห็นว่า การได้รับการฝึกอบรมทั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน(กม.) และเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้ติดตามให้คำแนะนำในการดำเนินงานโครงการฯ ทำให้ได้รับความรู้และ

สามารถนำไปปรับใช้ในการปฏิบัติงาน โครงการแก้ไขปัญหาค่าความยากจนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การฝึกอบรมจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะส่งเสริมให้การดำเนินงาน โครงการแก้ไขปัญหาค่าความยากจนประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว

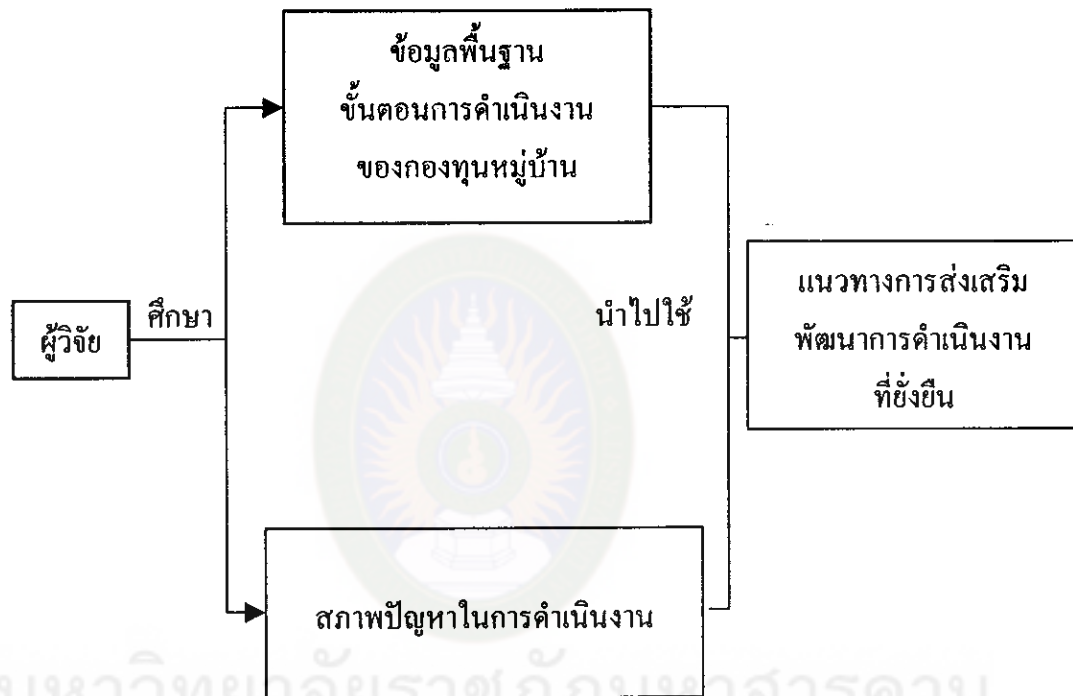
สุวิทย์ คุณกิตติ (2544. บทนำ) นโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติของรัฐบาลซึ่งมีพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี และถือว่าเป็นนโยบายที่สำคัญยิ่งในการต่อสู้กับปัญหา ความยากจนของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ที่กำลังเผชิญอยู่ เพื่อเป็นการเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านชุมชนเมือง ในด้านการเรียนรู้ การสร้างและการพัฒนาความคิดริเริ่ม เพื่อการแก้ไขปัญหา และเสริมสร้างศักยภาพทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ของประชาชนในหมู่บ้านและชุมชนเมือง โดยรัฐจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านชุมชนเมือง กองทุนละ 1 ล้านบาท พร้อมเสริมสร้างและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้มีขีดความสามารถ ในการจัดระบบบริหารจัดการเงินกองทุนหมุนเวียน ในหมู่บ้านและชุมชนเมืองกันเอง

การศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาในการจัดการกองทุนหมู่บ้านในอำเภออมลาคไสย จึงเป็นการศึกษาสภาพการดำเนินงานกองทุนฯ และปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดการกองทุนจากการสรุปประเด็นเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์ ระเบียบ ข้อบังคับบางส่วน คณะกรรมการกิจกรรม และเงินทุนของกองทุน รวมถึงประโยชน์ที่สมาชิกและชุมชนที่ได้รับจากกองทุนหมู่บ้านที่ผ่านมาและหาแนวทางของกิจกรรมเพื่อพัฒนากองทุนให้ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และทิศทาง ที่จะบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบแนวคิดในการดำเนินการศึกษาการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้าน อำเภออมลาลัย ไว้ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

การดำเนินการวิจัยกองทุนหมู่บ้าน